

Lidt om livet på Saxtrupgård i midten af 1900-årene.

Fortalt af Frode Houbak

Fodermesterhuset

Saxtrupgård

Gennem hele min opvækst har de medhjælpere, som vi havde derhjemme spillet en stor rolle. Så langt tilbage jeg husker, havde vi tre karle, én eller to piger, en gift fodermester, der boede i fodermesterhuset og desuden meget lang tid en daglejer – det var Berthin, som boede i det gamle bibliotek ved siden af bageriet – første hus på Sakstrupvej. Han hørte meget dårligt, skrædede og hjalp med dræning og kløvede alle de pinde, mor brugte i komfuret.

Forkarlen var den voksne, der havde mest ansvar – og den fornuftigste. Andenkarlen var gerne helt ung og under oplæring, mens tredjekarlen var ældre og skulle tage nogle hårde tag som at læsse møg i møddingen, stikke kornneg op på høstvogne og tage halm, kornsække og avner fra tærskværket om vinteren.

Vi havde gennem årene mange folk, da de fleste havde arbejdet på gården i to til fire år. Ofte var søskende, der afløste hinanden som for eksempel Maren og Holger Skjoldagers børn Tage, Gunnar og Henning Skjoldager. Tage tjente i fire år fra 1938-42, Gunnar fra 1941-44 og Henning også i fire år fra 1942-46. Især Henning husker jeg godt, fordi han gav nogle spændende oplevelser med humør. Han var forkarl i de sidste tre år, og hans første job om morgenen var at vække de to andre karle. Og det havde han store problemer med, da han sov meget hårdt. Han opfandt så et ret originalt vækkesystem, der bestod af et vækkeur, hvor der bagpå var monteret en rulle. Når vækkeuret ringede, drejede rullen en snor ud. Snoren var i den anden ende fastgjort i et 5 kilo lod der hang i loftet, som så faldt ned og trak dynen af Henning. Det hjalp kun et stykke tid, så vænnede han sig til at sove videre uden dyne. Men Henning fandt på råd, idet han så brugte et 10 kilos lod, og i stedet for at spænde snoren i dynen bandt han den om det ene ben, der så når uret ringede, sendte loddet ned, bundet til hans ene ben op imod loftet, og nu var vækkeproblemet løst til stor morskab for alle, der så og hørte om den effektive vækning. Samme Henning Skjoldager var født i februar 1924, og vi har været til begravelse med ham, da han døde den 21. marts 2010.

Andre morsomme episoder opstod hvert nytår, når det var "lovligt" at vælte hinandens senge. De karle, som havde tjent på gården førhen kendte jo alt til, hvordan dør og lem til vesterhusloftet var skruet fast og de havde skruenøgle med, så de fra loftet kunne løsne skruen, der holdt lemmen på plads. Og på den måde kom de ned og samtlige senge blev væltet. Så fandt nogle på at hænge en spand vand over døren, så når den blev åbnet, fik fredsforstyrrelsen en spand vand i hovedet til at blive kølet af med.

Men nytårsløjer eksisterede også langt senere. Jeg husker da vi havde købt gården og havde Leif som fodermester. Han kom en nytårsaften løbende ind, fordi nogle drenge fra Bjergby havde "stjålet" vor firhjulede landbrugsvogn og kørt den hen til naboen Henning Nielsen for at løbe videre med den. Vi opdagede at de holdt med deres knallerter nede på hjørnet af Sakstrupvej og Tangsgårdsvej, og vi blev enige om, at lade dem løbe med vores vogn, så tog vi til gengæld deres knallerter og kørte dem ind i vores bryggers. Det tog ikke lang tid, før de fandt ud af, at deres knallerter var i vores varetægt, og de ville gerne have dem igen. Det kunne de sagtens få, men først måtte de hente vognen hjem igen og så hjælpe med at låse alle vore trillebøje ind, så de ikke kunne "røve" andre ting fra os. Siden den tid var vi lykkeligt fri for grove løjer. Det var jo ikke så sjovt, når det var dem selv, der blev gjort til grin.

Mange af karlene var meget flinke. Naturligvis kunne jeg ikke lige godt med alle, men f. eks. Hennings brødre var dejlige at være sammen med. Deres lillebror Boye gik jeg også med i skolen, og vi holdt boksestævner og lavede andre gale streger. Enkelte af karlene var dog ikke så flinke. De skulle nok sørge for, at en forkælet knægt ikke skulle tro for meget om sig selv.

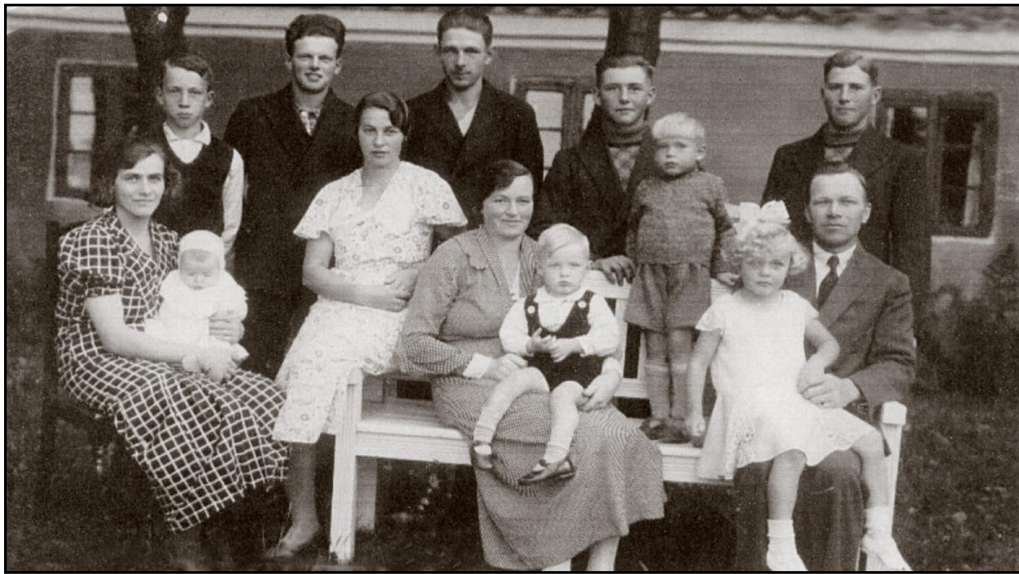

Foto 1935. ukendt, Nikolaj Poulsen, fodermester Kristian Larsen, Hans Ørnboel, Regnar Bønkel Anna Larsen med Elin, Elna Christensen, Marie med Frode, Frede Larsen, Henry med Ebba.

Én af dem jeg ikke husker, da jeg var for lille var Regnar Bønkel, der tjente i 1934-35, og senere kom på Landbohøjskolen. Jeg fik ham senere som lærer på Vrå højskole som kontrolassistent-lærer, og senere har jeg ofte haft kontakt til ham. En anden var længere tilbage, nemlig i sommeren 1933, da tjente Marius Christiansen, senere murermester, der husker mig, da han tjente, da jeg blev født. Det var en søndag morgen, og Marius kunne ikke forstå, at Henry skulle skynde sig med at fodre grisene, mens Marius muggede ud, men snart rygtedes det jo med fødslen. Det morsomme var også, at Marius boede ved sin bror Møller Christiansen, der havde vognmandsforretningen i Fælle ved Mygdal, da Tove blev født her i juli 1937.

Dagligt var vi 8-9 på kost, mens fodermesterfamilien selv sørgede for daglig madlavning. Med så mange på kost var der rigeligt at lave i køkken og bryggers. Én af de store begivenheder var slagting af gris. Der var udsøgt en ekstra god sogris, for at den ikke skulle lugte af orne. Grisen blev under skrig og skrål tvunget op på det store trækar og den blev stukket i halsen, så blodet løb ned i en stor jerngryde og der blev til en god gang blodpølse og hvor der i forvejen var tændt godt op under gruekedlen. Efter skoldning fjerner speciel skraber børster, klovene fjernes med krog på enden af skraberen, og så blev grisen hængt op i bagben på tykke spigre i en bjælke. Det blev ordnet af den tilkaldte slagter, der delte grisen, fjernede indvolde - nogle til senere brug. Grisen blev parteret, noget gjort klar til saltning og andet til videre forarbejdning.

Gulvet i bryggerset var firekantede hårdtbrændte Hasleklinker, lagt ned i 1937, da fodermesteren flyttede, de er der endnu i 2015.

Men mange andre opgaver i husholdning med syltning, henkogning, baging m.v.

Frugthaven var fra vejen op til svinestalden og var delt i to med hæk mellem. Første del var med urter incl asparges i et bed og anden del med frugttræer. Træerne skulle sprøjtes mod sygdomme og skimmel et par gange hver sommer – ikke særlig økologisk – men uden behandling blev det meste ødelagt. Æbler blev behørigt plukket og anbragt i kasser, før de efter frost kom i kælderen til vinteren.

Foto 1945. Ebba, Niels Frandsen, Valdemar Nielsen, Vagn Jensen
Henry med Kvik, Marie med ?, fodermesterkone med ?, Lillian Kristensen, Frode, Henning Skjoldager.

Kontrakt

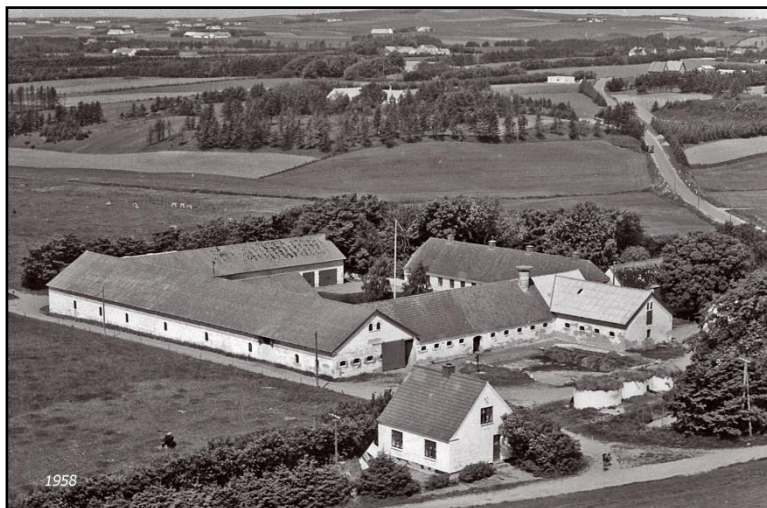
Undertegnede Fodermester forpligter sig herved til fra den 1/11.48 – 1/11.49 samvittighedsfuldt som muligt at passe og pleje mine Kreaturer med alt, hvad derunder hører efter følgende Bestemmelser. I Svinestalden ved Kostalden fejes og muges der hver Dag. I Kostalden muges og fejes der baade Formiddag og Eftermiddag. Møddingen jævnes hver Dag og holdes godt i Orden. Kloakkerne renses saa snart de trænger. Stenbroen ved Kostalden i Gaarden og ved Møddingen fejes hver Lørdag. Grebningerne oprensnes om Middagen og ved Sengetid. Vinduerne i Ko- og Svinestaldene vadskes første Mandag i hver Maaned. Alle Kreaturer som staar paa Stald strigles en Gang om Ugen. Der Malkes 2 Gange om Dagen 5 Aften og 5-5½ Morgen. Under Malkningen som under alt det andet Arbejde forlanges den størst mulig Renlighed og Omhyggelighed. Kalvespande, Malkemaskine og alle Mejeriredskaber holder Fodermesteren rene. Krybberne fejes rene 2 Gange om Dagen inden der gives Kraftfoder. Fodermesteren holder Tilsyn med Køerne under Kælvingen. Alle de i Hegn gaaende Kreaturer vandes og tilses en Gang om Dagen. Hegnene holder Fodermesteren i Orden om Sommeren. Om Foraaret kalker Fodermesteren i Ko- og Svinestalden ved Kostalden. Fodermesteren passer Faarene. Der forlanges overalt samvittighedsfuldhed i Arbejdet. Misbrug af Kraftfoder erstattes af Fodermesteren. Ved ligegyldig Behandling af Mælken saa det gaar i 4. Kl. paahviler Fradraget Fodermesteren. Fodermesteren bærer Grutning og Kraftfoder hen til Grisene og fodrer dem naar undertegnede ikke er til Stede.

For ovenstaaende Kontrakts overholdelse tilkommer der Fodermesteren følgende: En Fridag om Maaneden. En Uges Sommerferie. Fri Lejlighed. 3 Læs Pinde, 4-5 Læs Kvas, 10.000 Tørv, Kartofler til egen Husholdning, 1 L. sød Mælk om Dagen og fri skummet Mælk, 200 Pund Flæsk. 5 Kr. for Pasning af Søerne under Faringen, 5 Kr. for Kalv 2 Maaneder gammel, 70 Kr. i fast Løn om Ugen med Udbetaling af 50 Kr. Resten til den 1/1149.

Saxtrup 1/11.48

Fodermester	Ejer
Svend Aage Christensen	Henry Houbak

Det må bemærkes, at fodermesterkonen morgen og aften malkede efter for at få den fede mælk med. Og ved fodermesterhuset var have og plads til urter og bærbuske.

Fodermesterhuset med have.

Hverdagen begyndte klokken 6 i forårs- og sommerperioden, hvor forkarlen Henning vækkede anden og trediekarlen, når han havde viklet rebet af sin fod.

Så skulle hestene – gerne 8-10 stykker med plage – jages ud i gården, der var afspærret med bomme ved begge indkørsler. Andenkarlen pumpede vand i kar ved kostald og muggede ud i hestestalden. Trediekarlen muggede ud i svinestald, mens forkarl gav foder til heste klar til de kom ind. Så var der morgenmad til karlene med havregrød og så blev der lagt seletøj på tre spænd heste, og der blev spændt for tre fjældvogne. Den første stod i møddingen og var nu læsset af trediekarlen mens forkarlen kørte i marken og læssede møget af i små stakke ved at rykke en sidefjæl op og i mellemtiden kørte andenkarlen fra møddingen med næste læs og skiftede med forkarlen, der nu var på vej retur. I mellemtiden var daglejeren Berthin kommet og var nu i gang med at sprede møget jævnt på marken, der næste dag kunne pløjes ned.

Ved middagstid var kartoflerne klar af mor og pigen gerne med kød og mælk til. Efterfulgt af rødgrød eller jordbær om sommeren. Så var der middagspause til klokken et (13), hvor der var eftermiddagskaffe og så fortsatte arbejdet til aften. Aftensmad var brasede kartofler – rest fra middagen og selvsmurt brød.

Var der godt vejr om aftenen, kunne karle og piger + vi børn samles neden for haven, og der blev holdt sjov, ofte med nogle af karlene fra omegnen. Og var det rigtigt godt, kunne vi være heldige, at én af karlene hentede is ved bageren i Bjergby – så var han meget populær!!

Det gjaldt ikke mindst hen på sommeren, hvor høsten stod for døren. Mange år foregik det ved at trediekarlen ”mejede for” ved med le, der var påsat ”hæk”, så kornet kom til at ligge i en pæn lige række i marken. Så blev Kornet samlet i neg og bundet op med dobbelt halmvisk, der blev ”bindsel” om neget, som blev smidt ud i skel, så der blev plads til to heste og selvbinder. Og nu var der høstet et skår rundt om marken efter stor indsats, hvor selvbinderen kunne køre med kun to heste for den ene omgang. Herefter blev den tredje hest koblet på så der var trækraft nok til det hårde arbejde med hele marken, der oftest var i godt varmt vejr. Når forkarlen var i gang med at køre selvbinderen var der efterfølgende ”bettekarlen” og trediekarlen der stillede ”tjarrer” op (kan ikke staves) med 4 eller 6 neg i hver. Men far havde også en ide om, at hans søn – Frode – vist også havde godt af lære lidt landbrug – selv om jeg synes, det var sjovere at cykle med kammerater i skoven.

Men der skete også nyt og lettelser. Ved forsøg fandt man ud af at ved mejning af første omgang med le, tabtes mange kerner, og kørte man i kornet første omgang med heste og selvbinder, tabtes færre kerner og dermed blev sparet et stort arbejde med håndkraft.

Når negene havde stået nogle dage, mens andre marker blev mejet, skulle negene køres ind på to stive vogne, hvor en svær træramme med lang jernpig i hver hjørne var lagt over sidefjæl. Trediekarlen stak negene op, bettekarlen læssede – og gud nåde, hvis det væltede – og forkarl stak op i laden, mens daglejer

lagde negene i gulvene, hjulpet af Frode eller søsteren Ebba. Enkelte gange hjalp far også i laden, hvis det brændte på.

Når kornet var høstet havde vi opskud, hvor alle fik æbleskiver ude i haven. Når så høsten var i hus var der så høstfest med spisning til alle på gården og der blev et stort bord med 15-20 i havestuen. Iberegnet feriegæster/børn og fodermester incl. børn. Efterfølgende hyggeligt samvær med kaffe og kage, men uden musik og dans.

Foto 1955. Fodermester Harald Pedersen, Henry, daglejer Per Jensen Ruth Pedersen med ?, Niels, Svend Jepsen, Knud Haagensen, Ib Faldt, Minna Pedersen. Marie, King Jonna, Conny

Utallige episoder kan nævnes, der satte sit præg på gården.

Under og efter krigen havde børn fra flere lande – og danskere – glæde af ophold på gården. Under krigen fik vi kontakt til Ole fra København, der kom hos os i mange år. Det første år kom han lige i jordbærsæsonen og om aftenen fik vi som vanlig jordbær med fløde og sukker, og det fik de ikke hjemme, så han fik lov, at spise hvad han kunne og det endte efter flere portioner med, at bærrerne blev delte og til slut sprang han ned i bryggerset for at ofre de sidste mange bær på gulvet – de kom op igen. Anerledes med en hollandsk pige Trienke, der hjemme havde sultet i to-tre måneder og kun fået blomsterløg. Mor hentede hende i Padborg og hun måtte næsten ikke spise den første uges tid til hun vænnede sig til mad igen. Hun fik lov at være hos os i lang tid og kom i skole og vi har fortsat kontakt til hende efter snart 70 år. Ole fra København havde vi også kontakt med til han døde for 12-14 år siden. Vi "reddede" også en pige, der var flygtet med sine forældre fra Letland efter russerne kom og hun hed Inare og vi havde besøg af hende senest i ca. 1990. Vi havde også kontakter til Norge, hvor vi sendte hjælp med bl.a. æg og havde besøg af norsk jente, ligesom jeg var i Tistedal ved Halden ved familien Tangen, som vi også havde kontakt med og besøgte flere gange.

Billedet her er taget i 1989 ved et familie-stævne, der blev holdt på "Saxtrupgård". Børn og voksne tager sig en tur med "fjælslyngen", helt på samme måde, som man gjorde tilbage i den tid, der er skildret i denne fortælling, og som de mange feriegæster også den gang havde megen fornøjelse af.

Foruden de "feriebørn" var der både sommer og til højtider familier på kortere eller længere ferieophold. Men vi var også selv i udlandet. Ebba og jeg var med på en tur til Schweiz i 1946 og i 1948 en tur på godt to måneder til Minneapolis i USA, hvor mors to brødre boede. Vi sejlede frem og tilbage med Svenske-Amerika-linen og med Greyhound-busser fra New York og med tog retur. Og vi havde en tur fra Minneapolis til Yellowstone Nationalpark med den ene af brødrene + hans danske kone. Vi var også flere gange i Holland ved Trienke og hendes forældre, mens de levede og de kom her, sidste gang til vort guldbryllup i 2008.

Efter diverse uddannelser endte de for os børns vedkommende med Ebba som husholdningslærer fra Ankerhus Husholdningsseminarium, Sorø og mit med (landbrugskandidat) agronom fra Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, København.

Billeder fra hverdagslivet på Saxtrupgård.

Her er Svend Jepsen i gang med at tilså marken nord for Sakstrupvej.

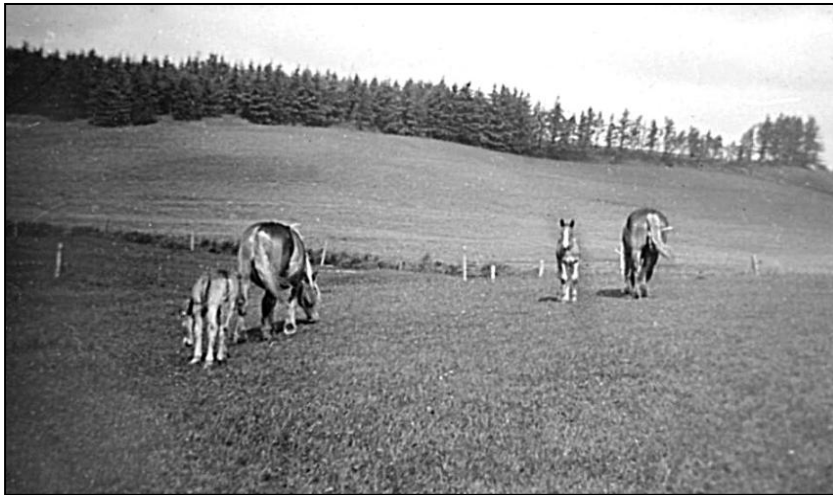
Så er det malketid! Op ad indkørslen og ind i stalden hurtigst muligt...

Kørehesten Lise med jumben og godt selskab 1945 eller 1946. En søndag med kusine Helga fra København og mor og far med tømmerne.

Der kom også sne i vinteren 45/46. Henning Skjoldager og Lillian Kristensen med Frode og Ebba på forsædet. Vi bevarede slæden med blå baggrund og gule stjerner på gården til den blev solgt til Thomsens Planteskole i Ålborg i 1998.

Sommerstemning på marken og i haven.

Sommerdag spises middag i haven i 1949 med Henry Houbak for bordenden. Nærmest til højre Ebba, så Svend Jepsen, Ejnar jakobsen, Leif Hansen, Berit fra Norge og Marie Houbak for bordenden, så Frode med hældende hoved, og rækken på venstre side af bordet amerikafremmede. (se amerikansk flag på bordet). Vist familien Bølling vi besøgte i USA 1948